

ULUSLARARASI BEDÜZZAMAN SEMPOZYUMU-III

**20. Asırda İslâm Düşüncesinin Yeniden Yapılanması ve
Bedüzzaman Said Nursî**

İlmi Heyet

Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş, Prof. Dr. İbrahim Canan,
Prof. Dr. Suat Yıldırım, Prof. Dr. Ahmet Akgündüz, Prof. Dr. Faris Kaya

Yayına Hazırlayan

Mehmet Paksu

Tercümeleler

Arapça

Veli Sırım, Abdülaziz Hatip, Kenan Demirtaş

İngilizce

Metin Karabaşoğlu

Almanca

Nuriye Uşşak

Dizgi

Nesil Basım Yayın

551 32 25

Baskı, Cilt:

Nesil Matbaacılık A.Ş.

551 32 27

ISBN 975-408-271-5

©

Bu eserin yayın hakkı Nesil Basım Yayın A.Ş.'ye aittir.

◆

Sanayi Cad. Bilge Sk.No: 2

Yenibsona / İSTANBUL

Tel: (0212) 551 32 25 pbx

ULUSLARARASI BEDIÜZZAMAN SEMPOZYUMU

INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON BEDIÜZZAMAN

المنتدى العالمي لدراسة إسماعيل بن علي بن علي

24-26 September 1995 İstanbul - TURKEY

١٩٩٥ / ٩ / ٢٦ - ٢٤

BEDIÜZZAMAN SAİD NURSÎ'DE MÂRİFETULLAH UFUKLARI

AHMED ABDURRAHİM ES-SÂYİH*

Başlangıçta "mârifet" kavramının; "Bir şeyi (varlığı) tefekkür ve inceleme yollarıyla idrak etmek" anlamını taşıdığını bilmemiz iyi olur. Bir çok mütehassıs alimin görüşü şöyledir:

- Mârifet, bir şeyin kendi zâtıyla alakalı olup, o şeyin özellikleriyle ilgili olan her şeyi bilmektir.
- Mârifet, çoğunlukla idrak ettikten sonra kalpten kaybolan bilgiler için kullanılır. Bir kişi, o şeyi idrak ettiğinde veya onun kendisinde kaim olan sıfatlarla onu tavsif ettiğinde "mârifet sahibi oldu" denir. Onun bu sıfatlarla muttasif olduğunu gördüğünde ve bildiğinde yine o şey hakkında "mârifet sahibi oldu" denir.
- Mârifet, bilinen şeyleri diğerlerinden ayırd etmeyi ifade eder.
- Mârifet, bir şeyi, onun dışındakilerden ayrı olarak bütün yönleriyle belirleyen bir ilimdir.
- Muhakkikler nazarında mârifet, bir şeyin mücib ve muktezâlarıyla bilmeyi gerektiren bir ilimdir. Sadece ilme sahip olmayı "mârifet" olarak isimlendirmezler. Al-

*Prof. Dr. AHMED ABDURRAHİM ES-SÂYİH

1937'de Mısır'ın Kano vilayetinde doğmuştur. Tahsilini Ezher Üniversitesinde tamamladı. Doktorasını yaptıktan sonra aynı üniversitenin Usûlü'd-Dîn Fakültesi İslâm Akaidi ve Felsefe bölümünde öğretim üyeliği görevinde bulundu. Bir süre Katar Üniversitesi Şeriat ve İslâmî İlimler Fakültesinde dersler verdi. Şimdi ise Ezher Üniversitesi öğretim üyesidir.

Mısır Yazarlar Birliği, Mısır Felsefe Cemiyeti ve Mısır Ehli Spor Kulübü üyelikleri vardır. Evli ve yedi çocuk babasıdır.

İslâm düşüncesi ve diğer konularda 35 kadar eseri bulunan es-Sâyih'in eserlerinden bazıları şunlardır: İslâm Medeniyetinin Felsefesi, İslâm Medeniyetinin Geleceği, Akkad ve Felsefesi.

Bu kitaplar Mısır, Suudi Arabistan, Katar, Suriye ve Lübnan'da yayınlanmıştır.

lah'ı ve Ona ulaştırın yolları bilmeyen kişi, mârifet sahibi olarak vasıflandırılmaz. Bu özelliği taşıyan kimse ise, kendisini Allah ile beraber hisseder ve mârifet ile Onu müşahede eder.

Bunların nazarında ârif: Allah'ı isimleriyle, sıfatlarıyla ve fiilleriyle bilen; sonra bütün davranışlarıyla Allah'ı tasdik eden; sonra bütün kusurları ve arzularıyla Ona yönelen; sonra kötü ahlâkımdan ve günahlarından sıyrılan; sonra bütün kirlerinden, paslarından ve hatalarından arınan kişidir.

Mârifet lafzı; idrak, yakîni bilgi, tezekkür, isbat, kat'i delil ve bu alandaki diğer kavramlarla çok sıkı bağlara sahip bilgi problemlerinin tamamını içine alacak şekilde kullanılmaktadır.

Konunun uzmanlarınca çok iyi bilinen bir gerçek, i'tikâdî ve felsefî mezheplerin gayet vâzih olarak, bilgi metodlarından hareketle doğmuş olmalarıdır.

Batı düşünce yapısını derin ve geniş olarak inceleyecek olursak, kendimizi, marifet konusunda sadece bir nazariyenin değil, birçok nazariyenin karşısında; marifet yolunda temel iki kaynak olarak değerlendirilen akıl ve hissin faaliyetlerinden doğan onlarca mezheb ve anlayışın önünde buluruz.

Bediüzzaman Said Nursî, hayatı anlamayı geliştiren ve insanı terakkî ettiren her türlü çareye ulaşırcağ gücü sağlayan bir öndere alabildiğine ihtiyaç duyulduğu çok çetin bir dönemde ortaya çıkmıştı. Durum zikrettiğimiz şekilde olunca, Bediüzzaman şu gerçeği idrak etmişti: İslâm varlık âleminde, müstakîl bir yerdedir ve hayat Batı tarzından farklı bir konuma sahiptir.

Batı düşünce yapısında, Avrupaî aklın, yani beşerî aklın doğurduğu çok sayıda nazariye ve anlayışın bulunduğu üzerinde ısrarla durur. Bunlardan bazıları, pragmatizm, romantizm, marksizm, pozitivizm, laiksizm, sosyalizm, liberalizm, demokrasi şeklinde sürer gider.

Bilmemiz gereken bir diğer nokta; bu nazariye ve fikirler, Batı aklının dinden uzak bir hayat tarzını kendisine seçme gayretlerinin neticesi olarak ortaya çıkmışlardır.

Batı düşüncesindeki bilgi nazariyesine hakim olan tasavvur, kaynakları akıl veya duygular, veyahut her ikisi birden olan bir bilgi üzerine kurulu tasavvurdur.

Bu tasavvur şekli modern asrın doğurduğu bir netice değil, Hz. İsa'nın doğumundan önceki zamanlara dayanan eski asırlardaki putperest ve inkarcı düşüncenin mahsûlüdür. Bunlar iki temel nazariye üzerine kaimdir; Helenistik Yunan düşüncesindeki akıl ve duygu nazariyesi ve Gunûsî düşüncede İsrâk nazariyesi.

Batı düşüncesi halen, eski Yunan ve Roma'nın hakimiyetindeki fikir ve inanç kökleriyle övünmektedir. Ve Batı düşüncesinde realist tecrübeci bir felsefe ortaya çıkmıştır.

Tecrübeciler, duygularla algılanarak elde edilen bilgiyi yok sayarlar. Bunlara göre eşyâ (varlıklar) nazar yoluyla ve aklın idrak etmesiyle gerçekte var olarak kabul edilirler. John Look şöyle der: "Aklı fikirler vücûda—yani varlığa—dair bir delil olmaz, zira bunlar vücûd suretlerinden mücerreddirler."

"Amelî" Pragmatistler ise, mârifeti amelî yönelişler için bir araç olarak görürler. Onlara göre, fikirlerimizden her birisi amele yönelik mücerred bir plandan ibarettir.

Durum—uzmanların belirttikleri gibi—tecrübecilerin, realistlerin ve pragmatistlerin aklın rolünü inkâr etmelerine, metafizik ve gaybî konulara düşmanlık beslemelerine, mârifet yoluna bir vesile olması itibarıyla tecrübi ilme büyük bir değer atfetmelerine kadar varmıştır.

Akılçılar, realist tecrübecileri nakzeder mahiyette, aklın alanı haricinde bir hakikatın varlığını kabul etmemişler, mârifetin kaynağını doğrudan akıl olarak belirlemişlerdir.

Böylelikle, "tabiat alanını", alem-i şahâdeti, tabiat ötesi alanı, alem-i gaybî, ahlâk ve değerler alanını içine alacak kadar genişlikteki bir sahaya doğru akli yönelişlerin alabildiğine arttığı gözlemlenmiştir. Amelî hayata maddî açıdan yönelişler de diğer yandan artmış, hayatta çalışmadaki gaye lezzet ve menfaat haline gelmiştir. Bu sebeple bir araştırmacının, Bediüzzaman Said Nursi'deki mârifet anlayışına—Farabî, İbn Sina ve diğer akli düşünceler savunucularının nazariyelerinden bir nazariye gibi değil, insanın hayatında davranışlarına tesirleri bulunan temel bir mesele olarak—özellikle ihtimam göstermesi zarurîdir.

Bediüzzaman, *Sözler* isimli eserinde şöyle der:

"Şu acib âlemin elbette bir müdebbiri ve şu muntazam memleketin bir mâliki, şu mükemmel şehrin bir sahibi, şu musanna sarayın bir ustası vardır. Biz çalışmalıyız, onu tanımalıyız. Çünkü, anlaşılıyor ki, bizi buraya getiren odur. Onu tanımsak kim bize medet verecek?"¹

Bediüzzaman'ın düşüncesinde mârifet, Allah'a imanın sağladığı meyvelerden bir meyve, dinde istikamet üzere bulunmanın neticelerinden bir netice şeklinde değerlendirilir.

Bediüzzaman Said Nursi'nin düşüncesinde mârifetullah, kalbin safiyetini, nefisle mücadeleleri ortaya çıkarır; ta ki, hisler ve aklın beraberce ulaştıramadığı bir arınma mertebesine vâsil eder.

Hiç şüphesiz, iman-ı billah ancak mârifet-i Ma'bûd üzerine bina edilmesi ve kurulmasıyla yakînî, hakikî ve sâdık bir hal alabilir.

Kulun derecesiyle, Rabbine olan mârifeti arasında bir doğru orantı olduğu açıkça görülmektedir. İman, kalbin istikrara kavuştuğu, tereddüde düşmeden ve Rabbini aramak için dolaşmaya gerek duymadan mutmain olduğu bir tasdiktir. Kalb bu şekilde mutmain olduğunda, tevhid üzerinde istikrara kavuştuğunda, Onu kendi Rabbi, kendinin de Onun kulu olduğunu kesin kabul ederek Allah'tan başka ilah olmadığını itiraf ettiğinde sadece ve sadece Ona kulluk eder. Bu bağlılığın içinde, Rabbine olan ubûdiyetiyle Ona teslim olmak vardır.

Bediüzzaman'ın düşüncesinde mârifet yolunun başlangıcı şöyledir:

"Tevhid-i hakikîdir ki, her şey üstünde sikke-i kudretini ve hâtem-i rubûbiyyetini ve nakş-ı kalemini görmekle doğrudan doğruya her şeyden Onun nuruna karşı bir pencere açıp, Onun birliğine ve her şey Onun dest-i kudretinden çıktığına ve Ulûhiyetinde ve Rubûbiyetinde ve mülkünde hiçbir veçhile, hiçbir şerikî ve muîni olmadığına, şuhûda yakın bir yakîn ile tasdik edip iman getirmektir ve bir nevi huzur-u daimî elde etmektir."²

¹ Sözler, 260

² Sözler, 272

"Bütün ulûm-u hakikiyenin esası ve madeni ve nuru ve ruhu, mârifetullahtr ve onun üss'ül-esâsı da iman-ı billahtr."³

O halde Bediüzzaman'ın düşüncesindeki mârifet, İslâmdan hareketle ortaya çıkmaktadır. Hal böyle olunca, bizler şöyle diyebiliriz: Onun kaynakları üç boyuta sahiptir: Hz. Muhammed Aleyhissalâtu Vesselâma inen "vahiy", Allah'ın insana bahsettiği "akıl", imin verilerine dayanım "tecrübe".

Nahl sûresinde Allah-u Teâlâ şöyle buyurur; "Allah sizi annelerinizin karnından, hiç bir şey bilmez olduğumuz halde çıkardı ve şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi."⁴

Bu âyet-i kerimeyi dikkatlice ele alacak olursak; Kur'an insanı mârifete ulaştırarak idraki açan merhaleleri belirlemektedir. Buna göre insan evvela işitme kudretini kullanır, sonra görme ve müşahade etmeye yönelir, daha sonra da kalp ve akla ulaşır.

Ulema konuyla ilgili şu açıklamayı yapmaktadır:

Mârifete yönelik insan idrakinde iki temel merhale vardır:

Birinci merhale, hissi merhale. Bu insanın gördüğü ve mülâhaza ettiği konuları akla nakletmek için hislerinden yararlandığı objektif âlemlle bağlantılıdır.

İkinci merhale, akli merhale. Bununla hissen idrak ettiklerini düzenleyerek birbirinden ayırır ve bunlardan birer netice çıkarır.

Açıkça görülecektir ki, Bediüzzaman Said Nursî, bizlerin bütün mârifet edevâtına sahip olduğumuz ve bunları mârifetullah için kullanmamız gerektiği görüşündedir.

Bediüzzaman 26. Söz'de şöyle der:

"Hakikat ilmini, hakiki hikmeti istersen: Cenâb-ı Hakkın mârifetini kazan. Çünkü bütün hakâik-ı mevcudât, İsm-i Hakk'ın şuaâtı ve esmâsının tezâhürâtı ve sıfâtının tecelliyâtıdır."⁵

20. Mektup'da ise şöyle der:

"Kat'iyen bil ki, hilkatin en yüksek gayesi ve fitratın en yüce neticesi İmân-ı Billahtr. Ve insanîyetin ve beşerîyetin en büyük makamı, imân-ı billah içindeki Mârifetullahtr."⁶

Bediüzzaman'ın ifadelerine dikkatlice eğilecek olursak, onun akıl, his ve kalbi kullanma tasavvurunu ve bu yolun mü'min insanı mârifetullahla kolaylıkla ulaştırabileceğini kavrayabiliriz.

Bu tasavvur çerçevesinde, birçok İslâm düşünürünün mârifet meselesini açıklayabilme gayretlerinin olduğu açıkça görülecektir.

İslâm düşünürlerinden çoğu mârifetin hislerin, aklın, basîretin ve vahyin üzerinde kâim olduğu görüşünde birleşirler. Meselâ Kindî, mârifet-i hissi, akli ve basarîden bahseder ve basîrete dayalı mârifeti en yüksek mârifet derecesi olarak kabul eder. Çünkü bu, nübüvvet ve vahiy tarihiyle gelmiştir.

Farabî'ye göre akıl insanın en mûmeyyiz kuvvesidir. Bu yüzden mârifet meselesini aklın üzerine tahkim eder. Hislerle algılananlardan akıl ile kavranılabilenlere

³ Sözler, 294

⁴ Nahl:78.

⁵ Sözler, 442

⁶ Mektubat, 204

tedrici olarak hareket eder ve faal akla ulaşır. Bu faal akıl, nefis ve cisimle bağlantılı diğer akıllardan ayırdır. Mârifet ise ancak, harici kainatta söz sahibi olan faal aklın yardımıyla tamam olabilir.

İbn Sina'da mârifet görüşü, fitrat, fikir mârifeti ve kat'î mârifet üzerine kuruludur. Mârifet derecelerinin en üstünde kat'î mârifet bulunur.

İbn Rüşd'e göre aklın bâriz bir yeri vardır. Ancak İbn Rüşd madde ve sûretten mürekkep cisimlerin idrak edilmesinde hislere ayrı bir rol vermiştir. Akıl ise eşyanın mahiyetlerini ve aklın kabul ettiği mücerred yönlerini idrak eder.

Gazalî, ne hissin, ne de aklın bizleri hakîkî marifete ulaştırabileceği, bunun ancak kalp yoluyla gelebileceği görüşündedir.

Ebu'l-Hasen el-Eş'arî de sarahaten şöyle ilan eder; Akıl hak ettiği yere konulmadır. Mârifetin kaynağı vahiy ve nübüvettir.

İbn Teymiye "Dürrü Teâruz'ul-Akl ve'n-Nakl" isimli eserinde, sahîh mârifet-i akliyye üzerinde durarak, bunun İslâm'ın çağıracağı mârifet dairesinin dışında bulunmadığını savunur.

Bediüzzaman Said Nursî'ye gelecek olursak; onun risalelerindeki mârifet, in-sanda bulunan havâs (hisler), akıl, basîret ve Allah'dan gelen vahiydeki hakikatler üzerine kuruludur.

Bu mârifet, beşeri nefsin kendi zatındaki derinliklerinden çıkmaz, Resûlullahın (a.s.m.) vahy-i semavîden duyduğu ilk hitap olan "İkra'-Oku" kelimesinde temessül eden gayretlerle kendini gösterir. Bu gayreti müstakillen bir insan ikâme edemez. Ancak Allah'ın ismiyle bu gerçekleşebilir. Bu gayret mebdelerleriyle, vesileleriyle ve gayeleriyle Allah tarafından ihsan edilmiştir.

İnsan tabiat yoluyla buna ulaşamaz. İlk illet olan feyiz yoluyla da sadır olmaz. Ancak Allah'ın bizzat kendisi onu yaratır; yardımdan mücerred gayet zayıf olan beşerî gayrete destekçi olur.

Bediüzzaman Said Nursî'nin düşüncesindeki mârifet konusunu araştıran bir kişi, onun ısrarla mârifetullah üzerinde durduğunu görür. Çünkü bu hayatın zarûretlerinin birisidir ve onsuz saadet olmaz.

17. Lem'anın Onuncu Notasında Bediüzzaman şöyle der:

"Cenâb-ı Hakkin nur-u mârifetine yetişmek ve bakmak ve âyât ve şahidlerin ayinlerinde cilvelerini görmek ve berâhin ve deliller mesâmâtıyla temaşa etmek iktiza ediyor ki: senin üstünden geçen, kalbine gelen ve aklına görünen her bir nuru tenkid parmaklarıyla yoklama ve tereddüd ehyle tenkid etmel Sana ışıklanan bir nuru tutmak için elini uzatma; belki gaffet esbabından tecerrüd et, onlara müteveccih ol, dur. Çünkü ben müşahede ettim ki, mârifetullahın şahidleri, bürhanları üç çeşittir.

"Bir kısmı su gibidir; görünür, hissedilir. Lakin parmaklarla tutulmaz. Bu kı-sımda hayafâttan tecerrüd etmek, külfîyetle ona dalmak gerekir.

"İkinci kısım hava gibidir; hissedilir, fakat ne görünür, ne de tutulur. Ona karşı sen, yüzün, ağzın, ruhunla o rahmet nesîmine karşı teveccüh et, kendini muka-bil tut, tenkid elini uzatma, tutamazsın.

"Üçüncü kısım ise, nur gibidir; görünür, fakat ne hissedilir, ne de tutulur. Öyle ise kalbinin gözüyle, ruhunun nazarıyla kendini ona mukabil tut ve gözünü ona tevcih et, bekle: belki kendi kendine gelir."⁷

Bediüzzaman'ın zikrettiği bu hakikatleri teemmül eden kişi, insanın kendi başına mârifeti bulamayacağını, ona ancak Allah'ın vermesiyle kavuşabileceğini anlayacaktır. Buna göre Allah insana bedihî hakikatler veya ulüm-u zarfıriyye alanında bir tohum verir. Bu tohumun neşv ü nemâ bulmasında, Allah'dan meded ummak etmek için şart olan beşerî gayret arkadaşlık edecektir.

Kur'an ve sünnet üzerinde kafa yoran alimler, bu yolla Allah'ı mârifet-i hakikî ile bilirler. Aynı zamanda Allah'ı san'at eserleriyle tanır, kudret eserlerini idrak ederler, ibdâ' hakikatini bizzat görerek Onun azametini anlarlar. Bunun yanısıra, ince bir mârifet ve doğrudan bir ilimle Ondan hakikî anlamda korkarlar. İşte bu, ilm-i hakikiye ve mârifet-i sâdikaya ulaştırır yoldur.

Allah'ın yarattığı ve insana vedia olarak verdiği marifet araçlarının kullanılması, şeriat çerçevesinde dönmesi gerekir. Şeriat ise, marifete yönelik temel bir kaynak ve dayanaktır. Kur'an-ı Kerim'den gelen her bir emir ve nehyin hazfedilmesi, fazlalık izafe edilmesi, bilinmezden gelmesi, değiştirilmesi, uzatılması, uygulanmasının geciktirilmesi veya öne alınması gayr-ı kabildir.

Bediüzzaman'ın tefekküründeki mârifet, uzun araştırmalara ve incelemelere ihtiyaç duyulan bir nazariye temeli üzerine kurulu değildir. Bilakis, kemiyet ve keyfiyet, madde ve ruh, gaye ve sebep, dünya ve ahiret arasında dengeli bir temel üzerinde kaimdir. En'âm Sûresinde geçen şu ifadeye mutabık şekilde ifrat ve tefritten uzaktır; "İşte bu benim dosdoğru yolumdur. Ona ittiba' edin."

Bediüzzaman, latif hisler, araştırmacı ve nizampereş akıl veya temiz vicdan arasında irtibat kurmaya çağırır.

Bediüzzaman Said Nursî, diğer felsefeciler ve kelâm alimleri gibi, en önemli gaye olarak itibar edilen mârifetullah sınırında kalmamış, ancak, mârifetullahın insan ve insaniyet hayatında görülen neticeleri üzerine eğilmiştir.

Sözler isimli eserinde şöyle der:

"Demek insan bu âleme ilim ve dua vasıtasıyla tekemmül etmek için gelmiştir. Mahiyet ve istidat itibarıyla herşey ilme bağlıdır. Ve bütün ulüm-u hakikiyenin esası ve madeni ve nuru: Mârifetullah'tır ve onun üssü'l-esası da İman-ı Billah'tır."⁸

20. Mektup'ta ise:

"İnsaniyetin en ali mertebesi ve beşeriyetin en büyük makamı, iman-ı billah içindeki mârifetullah'tır. Cin ve insanın en parlak saadeti ve en tatlı ni'meti, o mârifetullah içindeki muhabbetullah'tır. Ve ruh-u beşer için en halis sürur ve kalb-i insan için en safî sevinç, o muhabbetullah içindeki lezzet-i ruhaniyedir. Evet, bütün hakikî saadet ve hâlis sürur ve şirin ne'met ve sâfi lezzet, elbette mârifetullah ve muhabbetullah'dadır"⁹ demektedir.

⁷ Lem'alar, 128

⁸ Sözler, 294

⁹ Mektûbat, 205

Bu ifadeler, nesiller ve asırlar boyunca sürüp gelen İlahî metoda yönelenlerin, azim neticeleri ve parlak eserleri teşvik eden iman ve yakîn ile vahy-i İlahîye bağlananların kimler olduğunu da gösterir. İmân-ı Billah, ancak mârifetullah üzerine tesis ve bina edildiğinde yakîni olabilir. Mârifet, Allah'a olan mensubiyetle kulun yaptığı fiillerden doğar ve bununla Rabbinin indinde övülmüş bir makama ulaşır.

Şüphesiz Allah'ın dinine yönelmek, böyle kimselere irtibat, hikmet, istikrar, yakîn, sebât, tevfiq, isabet ve istikamet açılarından kolaylık sağlayacaktır. Bu kimseler, sayılanların tamamını en açık tesirleri, en güvenilir neticeleriyle kendi gidişatlarında, ahlâklarında ve hayatlarının her safhasında bulacaklardır.

Ehl-i mârifet nesiller ve asırlar boyunca, sülûk ettikleri yolun azim neticelerini ve parlak eserlerini tatmışlardır. Allah dünyada ve ahirette onları mükafatlandırmıştır.

İnsan için, yaşadığı hâl ve istikbalinde, Rabbine imanından ve Ona olan mârifetinden daha faydalı bir şey; ümmetin dinî ve dünyevî işlerinde ondan daha güvenilir bir durum yoktur. Çünkü bu yol onu hakka, hayra, doğru hedefe ve istikamete yönlendirir. Bu hal, Rabbinin rızasını ve marziyyatını kazanmaya yönelir. Her tarafını itmi'nân ve sükûnet sarar. Vicdanını sebât surianı çevreler ve fırtınalar onu asla etkilemez olur. Etrafı metanet rayihası sarar ve onu Allah'ın yardımına, fethine, desteğine, rahmetine, mağfiretine ve rızasına ulaştırır.

Mârifetin hasıl olmasında imanın rolü büyüktür.

Gayet açıktır ki, mârifetullah, fitrat cevherine ulaşma, taati ihtiva eden mütekâmil bir metod çerçevesinde Allah'a yönelme ve Onun için çalışmayı sürekli kılacak çarelere tabi olma üzerine kâimdir.

Bilinmektedir ki, psikolojik bünye ancak hakla yüz yüze gelmesi halinde irfana sahip olur. Zatî faziletler sadece amelî tecrübeler doğrultusunda ortaya çıkabilir ve terakkî edebilir.

Bediüzzaman Said Nursî şöyle der:

"Arş-ı kemâlât olan mârifet-i Sâniin miraçlarının usûlü dördtür:

"Birincisi: Tasfiye ve işraka müesses olan muhakkikîn-i sofîyenin minhacıdır.

"İkincisi: İnkân ve hüdüsa mebnî olan mütekellimînin tarikidir. Bu iki asıl, fılvakî Kur'an'dan teşâ'ub etmişlerdir. Lâkin fikr-i beşer başka surete ifrâğ ettiği için; tavilüzzeyle ve müşkilleşmiştir.

"Üçüncüsü: Hükemanın mesleğidir. Üçü de taarruz-ı evhamdan masûn değildirler.

"Dördüncüsü: Ki, belâgat-ı Kur'âniyenin uluvv-ü rütbesini ilan eden ve istikamet cihetiyle en kısası ve vuzuh cihetiyle beşerin umumuna en eşmeli olan miraç-ı Kur'ânî'dir."¹⁰

Akıldan hareketle yola çıkan ve Yunan düşüncesini kendilerine esas kabul eden İslâm düşünürlerine mukabil Bediüzzaman Said Nursî, i'câz-ı Kur'ânîyi kendisine rehber edinmiştir. Onun düşünce yapısındaki Kur'ânî mârifet metodu, Müslüman aklının bina ve teşkilini zuhura getirmesiyle beraber, aktif bir güce sahiptir.

Felsefe ve ekolleriyile Batı medeniyeti din ve aklı birbirinden ayırmış, aklı ve ondan doğan ilimleri ulûm-u dîniyenin haricine çıkarmıştır. Bediüzzaman ise mi'râc-ı Kur'ânîye ile, aklı tekâmül ve tevâfuk çerçevesinde emrine amade kılmıştır.

¹⁰ Muhakemât, 107